

ΤΑΚΗ ΔΑΠΠΑ

ΑΓΝΩΣΤΑ ΧΑΡΤΙΑ
ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1854

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ
ΕΚ ΤΗΣ ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1966

Π
938.93
Λ

25427

ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ

Αριθ. Βιβλιοθήκης
25427
Ταξινόμικός Αρ.
Π 930.93 Λ

ΑΓΝΩΣΤΑ ΧΑΡΤΙΑ
ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1854

ΚΕ: 7399

ΔΩΡΕΑ
ΤΑΚΗ ΗΡ. ΛΑΠΠΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - ΛΟΓΟΤΕΧΝΗ
ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΛΕΙΒΑΔΙΑΣ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ
ΕΚ ΤΗΣ ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1966

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ

ΑΓΝΩΣΤΑ ΧΑΡΤΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1854

Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1854 γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας δὲν ἔχει μελετηθεῖ γενικώτερα οὔτε ἱστορήθηκε ὅσο πρέπει. Ὅτι ἔχει γραφτεῖ ὡς τώρα βασισμένο στις πληροφορίες, πὸν δίνουν οἱ ἐφημερίδες τοῦ καιροῦ. Μ' αὐτὲς δημοσίευαν κείνα, πὸν ἡ περίσταση ἐπέτρεπε νὰ μαθευτοῦν. Γιατί, ὅπως πάντα, σὲ τέτοιες περιπτώσεις ὑπάρχουν τὰ μυστικά, τὰ παρασκήνια τοῦ ἀγῶνα. Αὐτὰ πὸν τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου μπορεῖ νὰ φανερώσει καὶ νὰ κρίνει. Καὶ τὰ περισσότερα ἀπὸ τοῦτα βρίσκονται μέσα σὲ διάφορα προσωπικά ἀρχεῖα, πὸν ἀκόμα δὲ δόθηκαν στὴ δημοσιότητα.

Ὁ Γιάννης Κορδάτος, ὁ ἀκούρατος ὀργοτόμος τῆς Ἱστορίας μας, ἔδωσε μερικές γραμμὲς πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα, βασισμένος σὲ θεσσαλικά ἀρχεῖα. Τὸ κακὸ ὅμως εἶναι πὸς τὸ περιώρισε τοπικά, χωρὶς νὰ θελήσει, ἐνῶ εἶχε ὅλες τὶς ἱκανότητες, νὰ τὸ πλατύνει τὸ θέμα του καὶ νὰ τὸ ἱστορήσει γενικώτερα.

Σ' ἓνα ρουμελιώτικο ἀρχεῖο, πὸν ὁ μακαρίτης κάτοχός του Γεώργ. Καντᾶς μοῦ ἐπέτρεψε τὴ μελέτη του βρήκα κάμποσα χαρτιά, πὸν ἔχουν σχέση μετὰ τὸ κίνημα τοῦ 1854.

Τὸ ἀρχεῖο εἶναι τοῦ Ρουμελιώτη Ἡλίου Παπαηλιοπούλου, γιοῦ τοῦ Σαλωνίτη προεστοῦ κι' ὕστερα Γερουσιαστῆ Γιώργη Παπαηλιοπούλου. Ἄς μὴ παραξενέψει, πὸν σ' ἓνα ρουμελιώτικο ἀρχεῖο σώζονται τέτοια χαρτιά. Ἄπ' τὴ Ρούμελη ξεκίνησε ἡ ἄτυχη κείνη ἐπανάσταση καὶ μετὰ Ρουμελιῶτες πολεμιστὲς, παλιοὺς ἀγωνιστὲς τοῦ Εἰκοσιένα, ὅπως τὸ Νάκο Πανουριᾶ, τὸν Παπακώστα Τζαμάλα, τὸν Ἀντώνη Κοντουσόπουλο (πρωτοξάδερφο τοῦ Διάκου), τὸ Δουβουνιώτη, τὸ Σιαφάκα, τὸν Κοντογιάννη, Μπαλατσό, Μανίκα, Κάρμα κι' ἄλλους ἀκόμα.

Ἄπ' τὸ ἀρχεῖο λοιπὸν τοῦ Παπαηλιοπούλου θὰ φέρω στὴ δημοσιότητα μερικά χαρτιά, τὰ πιδ ἐνδιαφέροντα. Μᾶς ξεσκεπάζουν ἀγνωστα, μὰ καὶ θλιβερά περιστατικά γιὰ τὴν ἀμελέτητη καὶ πρόχειρη ἐπανάσταση τοῦ 1854,

ἀποτέλεσμα τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης τοῦ Ὅθωνα καὶ τῆς Ἀμαλίας, πὺ κατέληξε σ' ἀτυχία. Ἄς εἶναι...

Ὁ Ἡλίας Παπαηλιόπουλος ἦταν τότε γραμματέας τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, πὺ εἶχε διοριστεῖ τὸ 1846 ἀπ' τὸν Κωλέτη. Παράτησε τὴ θέση του κί' ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀμφισσα, πὺ ἦταν τὸ κέντρο τῆς γιὰ τὸ ξεκίνημα. Δὲν ἀποκλείεται κί' ἡ ἴδια ἢ Κυβέρνηση — πρωθυπουργὸς ὁ Κριεζῆς — νὰ τὸν ἔστειλε γιὰ παρατηρητὴ καὶ σύνδεσμο στὰ ἐπαναστατικὰ σώματα ἢ κί' ἀπὸ παλατιανὴ διαταγή. Κάτι τέτοιο ἀφήνει νὰ νοηθεῖ σὲ γράμμα του πὺ στέλνει στὸν πατέρα του στὶς ἀρχὲς τοῦ Μάρτη (1854) καὶ τοῦ γράφει:

«Ἡ ἀνάγκη, ἡ μεγίστη ἀνάγκη τῆς πατρίδος καὶ παραγγελία εἰς τὴν ὁποῖαν ὄφειλον νὰ ὑπακούσω μ' ἠνάγκασαν νὰ φύγω δι' Ἀμφισσαν. Ἐκεῖ διέμενα ἕως προχθὲς, ἀνεχώρησα δὲ μαζί μὲ τὸν Νάκον καὶ Παπᾶν καὶ μὲ τοὺς πατριώτας μας καὶ θὰ ὑπάγω ἕως τὰ μεθόρια. Πατέρα μου μὴν ἀνησυχῆς διὰ τίποτε περὶ ἐμοῦ. Ἐγὼ δὲν εἶμαι διὰ πόλεμον καὶ ἡ ζωὴ μου δὲν ἐκτίθεται. Συγχώρεσέ μου τὴν ἄδειαν νὰ ἔχω τὴν εὐχάριστον συναίσθησιν ὅτι εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν ὑπηρέτησα τὴν πατρίδα κατὰ δύναμιν».

Ἡ «παραγγελία εἰς τὴν ὁποῖαν ὄφειλον νὰ ὑπακούσω» κί' ἀλληλογραφία του μὲ τὸν παλατιανὸ δάσκαλο Φίλιππο Ἰωάννου φανερώνουν πὺς κάποια σχέση εἶχε ἡ ἀποστολὴ του μὲ τὸ παλάτι.

Γιὰ νὰ στεριώσουν καὶ νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα τέτοιοι ἀγῶνες εἶναι γνωστὸ πὺς ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ χρήματα. Καὶ δυστυχῶς τὸ οἰκονομικὸ θέμα δὲν τὸ εἶχαν ὑπολογίσει οἱ ἀρμόδιοι. Ὅχι χρήματα δὲν εἶχε τὸ κράτος τότε γιὰ τέτοια, μὰ οὔτε χαρτὶ γιὰ νὰ κάνουν φουσέκια. Ἀναγκάστηκε ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Σκαρλάτος Σοῦτσος νὰ βγάλει ἐγκύκλιο στ' ἄλλα ὑπουργεῖα «νὰ παραδίδωσι τὰ ἄχρηστα ἀρχεῖα αὐτῶν εἰς τὰς πλησιεστέρας πυριταποθήκας καὶ ἐφορείας τοῦ ὑλικοῦ πυροβολικοῦ πρὸς κατασκευὴν πυριτοβολῶν».

Ὅταν ὁ ἐπιστρατευμένος στὴν Κυβέρνηση ὑπουργὸς Δικαιοσύνης Σ. Πήλικας, σχολίασε τὴν ἐγκύκλιο, τὸν πῆρε παράμερα ὁ Σοῦτσος καὶ τοῦ λέει:

— Τί παράπονα εἶναι αὐτά! Θέλετε νὰ κρυφθῆτε ὀπίσω

ἀπὸ τὸν δάκτυλόν σας; Ἔχω ἀνάγκην χαρτίου, πῶς νὰ κάμω;...

Κι' ὅμως πίστευαν οἱ πολλοὶ πῶς μὲ λίγες ντουφεκιές, μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ βασιλιᾶ στὰ σύνορα καὶ μὲ τὶς ὑστερικές κραυγές τῆς Ἀμαλίας «...Ν' ἀνάψη ἢ ἐπανάστασις. Φωτιά λοιπόν, φωτιά καὶ πανταχόθεν φωτιά!!!» θὰ λευτερώνανε τὴ Θεσσαλία.

Οἱ Ρουμελιῶτες ἀναγκάστηκαν νὰ καταφύγουν στὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα ζητώντας δάνεια γιὰ νὰ ξεκινήσουν τὸν ἀγώνα. Ἡ ἀπάντησις τοῦ διοικητῆ τῆς Ἐθνικῆς Γ. Σταύρου στὸ ἀρχεῖο Παπαηλιοπούλου:

«Π ρ ὀ ς

τοὺς φιλογενεῖς Κυρίους ὑποστράτηγον Νάκον, συνταγ. Παπακόσταν, Ἡλίαν Ἡλιόπουλον καὶ Δόκτωρα Καραλίβανον Ἄμφισσαν.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 15 Φεβρουαρίου 1854

Ἀδελφοὶ καὶ Κύριοι,

Ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν σας καὶ εἶδον τὴν ἐπιθυμίαν σας νὰ σᾶς δανεῖσις ἢ Τράπεζα τὸ ποσὸν τῶν 30.000 δραχμῶν διὰ νὰ τὰς μεταχειρισθῆτε εἰς ἱεράς ἐπιχειρήσεις πλὴν ἐθεωρήθη αὐτὸ τὸ δάνειον ἐκ μέρους τῆς Τραπεζῆς πάντῃ περιττὸν διότι ἐξ ἄλλου μέρους, καὶ προμηθευετέ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνάλογον ποσὸν καὶ ἀκολούθως περισσότερον πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἐπιχειρήματός σας.

Κάθε πρᾶγμα εἰς τὴν ἀρχὴν του εἶναι δύσκολον πλὴν ὀγλήγορα θέλει ληφθοῦν τοιαῦτα μέτρα, ὥστε τὸ πᾶν θέλει διευκολύνεται.

Ὅμοῦ μὲ τὴν ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην ἐνώνω καὶ τὴν εὐχὴν μου καὶ σᾶς προσφέρω τοὺς ἀδελφικοὺς ἀσπασμούς μου.

Ἐμέτερος ἀπὸ καρδίας
Γ. ΣΤΑΥΡΟΣ»

Ἔτσι οἱ Ρουμελιῶτες πολεμιστὲς θὰ ξεκίνοῦσαν μὲ τὴν «εὐχὴ» τοῦ διοικητῆ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

*

Οἱ καπεταναῖοι θέλησαν ἀπ' τὴν πρώτη στιγμὴ νὰ δώσουν τὴ σοβαρότητα, ποὺ ταίριαζε στὴν ἐπανάστασις. Συν-

άχτηκαν τότε σαρανταδύο, πού βρέθηκαν στὸ χωριὸ Κε-
λέρια (ἐπαρχ. Ἐλμυροῦ) κι' ὑπόγραψαν τὸ πιὸ κάτω ὀρ-
κωτικὸ. Εἶναι γραμμένο μὲ τὸ χέρι τοῦ Παπαηλιοπούλου
καὶ σώθηκε τὸ πρωτότυπο:

«Σήμερον τὴν δεκάτην Μαρτίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτα-
κοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ τετάρτου ἔτους ἡμέραν Τετάρτην
ἐν Κελερίοις οἱ κάτωθεν ὑποφαινόμενοι σωματάρχαι μετὰ
τῶν ὑπ' αὐτοῦσιν σωμάτων ἀπὸ τὰ ὑπὲρ τῆς ἀνακτῆσεως τῆς
ἐλευθερίας τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν τυραννίαν ὁμογενῶν
μας πατριωτικὰ αἰσθήματα κινούμενοι καὶ εἰς τὴν φωνὴν
τῆς ὅλης πατρίδος καὶ τῶν ὁμογενῶν ὑπέικοντες, ἔχοντες
δὲ ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν διὰ παντός πρὸς τὸν εὐγενῆ
τοῦτον σκοπὸν μέσου καὶ διὰ τῆς ζωῆς μας νὰ συμμεθε-
ξωμεν εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἱερὸν ἀγῶνα τῶν ὑπὸ τῶν
ζυγῶν ὁμογενῶν καὶ ἀτόμων ἐν γένει κατὰ μόνης τῆς Τουρ-
κικῆς δυναστείας, συνήλομεν εἰς ἓν καὶ συσκεφθέντες ἀ-
πεφασίσαμεν τὰ ἑξῆς:

Α) Ἐπειδὴ εἰς τὸν προκείμενον ἱερὸν σκοπὸν εἶναι ἀνα-
πόσπαστος ἡ τήρησις τῆς τάξεως καὶ εὐταξίας, συναισθα-
νόμενοι τὴν ἀνάγκην τοῦ κύρους καὶ τῆς τηρήσεως αὐ-
τῆς θέλομεν ἀπαγορεύσει καὶ ἀπαγορεύομεν ἀπὸ ὅλους
τοὺς ὑφ' ἡμᾶς στρατευομένους νὰ μὴν προσβάλωσι τὴν
ἀτομικὴν περιουσίαν οὐδενός. Πᾶς ἀφαιρῶν εἴτε βλάπτων
ιδιωτικὴν περιουσίαν, θέλει τιμωρεῖσθαι ἀπὸ τὸν σωμα-
τάρχην του. Ὑποσχόμεθα δὲ ἅπαντες οἱ ὑποφαινόμενοι νὰ
ἀποζημιώσωμεν (ἕκαστος) ἐξ ἰδίων τὸν ἰδιοκτήτην ἢ τὸν
παθόντα ἀπὸ τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας.

Β) Διὰ τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τροφίμων καὶ
ἐφοδίων τοῦ στρατοῦ θέλει συσταθῆ φροντιστήριος ἐπι-
τροπὴ ἣτις ἐπιφορτίζεται νὰ προμηθεύσει καὶ διανεῖμῃ τὰ
τρόφιμα, συσκεπτομένη μετὰ τῶν σωματάρχων, ἀναλόγως
τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σωμάτων (τοῦ σώματος) ἑκάστου. Πάντα
τὰ τρόφιμα θέλουσι δίδεσθαι κατ' ἀναλογίαν εἰς τὰ σώ-
ματα καὶ οὐδεὶς σωματάρχης ἢ στρατιώτης δύναται νὰ
προμηθεύεται ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ μόνος τρόφιμα.

Γ) Ἡ ἐν Τουρκικῇ Χώρα δημόσιος περιουσία, οἶον
ἀποθήκην γεννημάτων καὶ τὰ λοιπὰ ἀνήκουσι καὶ θεω-
ροῦνται ὡς δημόσιος περιουσία τῆς νέας τάξεως τῶν πρα-
γμάτων, τὴν ὁποίαν ἢ προκειμένη ἱερὰ ἐπανάστασις προ-
τίθεται. Ἐπομένως ὅλα ταῦτα θέλουσι παραδίδεσθαι ὑπὸ

τῶν σωμάτων εἰς τὴν φροντιστήριον ἐπιτροπὴν διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὸν στρατόν. Τὰ αὐτὰ θέλουν ἐφαρμοσθῆ καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων χρημάτων.

Δ) Ἐκαστος σωματάρχης διὰ τὴν πειθαρχίαν τοῦ σώματός του καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν (τῆς) συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν θέλει διοργανώσῃ τὸ σῶμα του καὶ θέλει ὀρκίσῃ αὐτὸ μὲ τὸν ἀκόλουθον ὄρκον τὸν ὁποῖον ἡμεῖς θέλομεν ὁμώσῃ ὁμοῦ (ἅπαντες):

«Ὁρκιζόμεθα εἰς τὴν Ἁγίαν (ὁμοούσιον) καὶ Ἄδιαίρετον Τριάδα καὶ εἰς τὸ Ἱερὸν ὄνομα τῆς Πατρίδος, ὅτι ἀναλαμβάνομεν τὰ ὄπλα (διὰ) νὰ ἀνακτήσωμεν τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας, νὰ συναγωνισθῶμεν ὑπὲρ αὐτῶν, νὰ φυλάξωμεν πίστιν εἰς τὴν Γενικὴν Πατρίδα τὴν Ἑλλάδα ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἀνωτέρους μας. Ὁρκιζόμεθα πρὸς τούτοις νὰ ὑπερασπισθῶμεν τὴν σημαίαν μας μέχρι τῆς τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός μας».

Ε) Ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τοῦ προκειμένου ἀγῶνος εἶναι μόνον ἡ ἀνάκτησις τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, κηρύττομεν ἐνώπιον πάντων ὅτι ὁ προκείμενος ἀγὼν καὶ ἡ ἐπανάστασις μας διευθύνεται κατὰ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας (ἐξουσίας), ἣτις ἀδίκως κατέκτησεν τὴν ἱερὰν γῆν τῶν προγόνων μας καὶ ἀφῆρσαν τὰ δικαιώματά μας (καὶ) ὑπὲρ μῆς Ἑλληνικῆς ἐνότητος, κηρύττομεν ἐπομένως ὅτι δὲν ἔχομεν πόλεμον κατ' οὐδενὸς ἀτόμου τὸ ὁποῖον ἤθελεν συμερισθῆ τὸν πολιτικὸν τοῦτον ἀγῶνα μας. Τὸν τοιοῦτον καὶ Τοῦρκος καὶ ὁποῖος δῆποτε ἂν εἶναι θέλομεν θεωρήσῃ συναγωνιστὴν μας, (θέλομεν) σεβόμενοι, (σεβασθῆ) τὰς προσωπικὰς του ἐλευθερίας, τὰ θρησκευτικὰ του καὶ τὴν περιουσίαν του, προστατεύοντες αὐτά.

Τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐν τῷ παρόντι ὑποσχόμεθα καὶ ἐγνώμεθα ἅπαντες.

Γ. Ζαχίλας
Δῆμος Λ. Λάζου
Κώνστας Νικολάου
Μέλιος Γ. Συρόπουλος
Ἄθ. Βλαχάβας
Ἰωάν. Δ. Ὀλύμπιος
Ἄ. Λεβέντης

Ν. Πανουριάς
Παπακώστας Τζαμάλας
Κ. Μπασδέκης
Α. Κοντοσόπουλος
Καραγιώργους Ἰωάννης
Τόλιος Λ. Λάζου
Στ. Κοντός

Γούλας Μετζιώτης
Ἄναστ. Μετζιώτης
Δ. Τζαρροδήμος
Ἄθαν. Λιάκου Βαλῆς
Δημήτριος Παπαγεωργίου
Ζήσης Σωτηρίου
Δ. Λιακόπουλος
Κωνστ. Στουρνάρας
Κωνστ. Γωγούσης
Ι. Ν. Κατσικάκης
Στέργιος Κωσταδήμου
Μ. Μαννίκας
Α. Δεδούσης
Γιάννης Ζαρκαδούλας

Α. Παπαδόπουλος
Δ. Ἐλασσῶνας
Θ. Ι. Βελέντζας
Ἐπαμ. Δ. Λιακόπουλος
Ἰωάννης Γ. Συρόπουλος
Η. Γ. Παπαηλιόπουλος
Ν. Ι. Ζιάκας
Α. Ζαγγανᾶς
Ἄθανάσιος Στέφος
Γ. Ἀποστόλης
Ἰωάννης Μουστακάς
Ἄθ. Α. Κάρμας
Α. Κουτζούμπας
Ι. Ζουλαναῖος»

Συνεχίζω μ' ἓνα σχέδιο, γραμμένο κι' αὐτὸ ἀπ' τὸν Παπαηλιόπουλο. Εἶναι μιὰ ἀναφορὰ γιὰ τὰ γεγονότα, ποὺ τὴν ἔστειλε ὁ Παπακώστας Τζαμάλας στὸν ὑπουργὸ καὶ παλατιανὸ Σκαρλᾶτο Σουτσο.

«Ὁ Παπακώστας Τζαμάλας πρὸς τὸν Σκαρλᾶτον Σουτσον (σχέδιο) ἐκ Πλατάνου (ἀχρονολόγητο).

Γνωστὸν Σᾶς εἶναι πότε ἀναχωρήσαμεν ἐκ Λαμίας, διελθόντες τοὺς δήμους Στυλίδος, Κρεμαστῆς Λαρίσσης καὶ Πτελεοῦ, φθάσαντες τελευταῖον ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς χώρας καὶ διαμεΐναντες κατὰ τὴν θέσιν Κελέρια (μετόχιον τῆς Μονῆς Ξενιάς) μέχρι τῆς 11ης τρέχοντος, ὅτε συνεκεντρώθησαν ὅλα τὰ πρὸς τὸ Ἀνατολικὸν μέρος τῆς Θεσσαλίας διευθυνόμενα σώματα, δηλαδὴ τὰ ἐκ τῆς Παρνασσίδος καὶ Δωρίδος, τὰ τῶν Μακεδόνων, τὸ τῶν Θετταλομαγνήτων καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Λεβέντην, ἀποτελοῦντα ἅπαντα περὶ τὰς δύο χιλιάδας ἀνδρῶν. Ἐκ τῶν Κελερίων, συνεννοηθέντων τῶν σωματαρχῶν ἀναχωρήσαμεν τὴν 11^{ην} τρέχοντος μηνὸς περὶ τὴν μεσημβριανὴν μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ προχωρήσωμεν μέχρι τῶν θέσεων Κεφάλου λεγομένης, ἣ διὰ νὰ διανυκτερεύσωμεν ἐκεῖ μετὰ δίωρον ὁδοιπορίαν, ἣ διὰ νὰ ἐπιληφθῶμεν ἐκεῖ περὶ τοῦ σχεδίου καθ' ἃ ἐμέλλοσαν νὰ προσβάλλωμεν τὸν Πλάτανον, κομόπολιν ἀπέχουσαν ὀλιγώτερον τῆς ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τὴν Κεφάλωσιν ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὗρισκοντο περὶ τοὺς διακοσίους Τουρκαλβανοὺς τοῦ Μέτσου Μελισσόβα καὶ περὶ τοὺς ἐξήκοντα ὑπὸ τὸν Ἀληαγᾶν Λαλιώτην, ἀνεψιὸν τοῦ Ἀμπά-

ζαγα. Ἐν τούτοις τὰ προηγούμενα σώματα, ἀντὶ νὰ σταματήσωσιν εἰς τὴν Κεφάλωσιν, διευθύνθησαν κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν Πλάτανον, τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, προσβάλλοντα αὐτοὺς ἐξ ὅλων τῶν πέριξ θέσεων. Μόλις ἔφθασαν ὄλα τὰ σώματα καὶ ἤρχισεν ἡ κατὰ τῶν Ἄλβανῶν προσβολή, συγχρόνως ἐφάνη ἐρχόμενον ἐκ τῆς Πόλεως τοῦ Ἄλμυροῦ, πλεόν τῆς ἡμισείας ὥρας ἀπέχοντος ἐπικουρία ἀπὸ ἑκατὸν πενήκοντα Ἄλβανούς καὶ Λαλιώτας, καὶ ἀπὸ τριακοσίους περίπου τακτικούς φέροντας καὶ δύο πυροβόλα ὀβούζια. Ἐνῶ τοὺς ἐντὸς τοῦ Πλατάνου Ἄλβανούς ἐδίωκαν κύκλωθεν ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν πρὸς τὸ κέντρον τῆς κωμοπόλεως, προσεβλήθησαν συγχρόνως καὶ ἡ ἐρχομένη ἐπικουρία, ὀλίγα λεπτὰ κάτωθεν αὐτῆς. Ἡ προσβολὴ ἤρχισεν ἀμφοτέρωθεν καὶ ἀμέσως ὁ σημαιοφόρος τῶν Ἄλβανῶν προέβη καθ' ἡμῶν, ἐνῶ καὶ ὁ ἡμέτερος εἶχεν προβῆ. Περί δὲ τὰς σημαίας ἐγένετο συμπλοκὴ ἐκ τοῦ σύνεγγυς φονευθέντος τοῦ σημαιοφόρου (περιφήμου διὰ τὴν γενναϊότητά του) Ταϊραγᾶ Ἄλβανοῦ. Τότε οἱ ἡμέτεροι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν μέχρι τῆς Πόλεως τοῦ Ἄλμυροῦ ὅπου κακεῖν κακῶς καὶ ἐν ἀταξίᾳ εἰσῆλθον, ἀφίσαντες μετὰ τοῦ σημαιοφόρου των Ταϊραγᾶ καὶ καθ' ὁδὸν δεκατέσσαρες φονευμένους μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ περὶ τοὺς εἴκοσι πληρωθέντας. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν δὲ ταύτην ἔπεσαν καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων οἱ Γενναῖοι Γεώργιος Μωραΐτης καὶ ὁ Ἰωάννης Κάκουρης ἀποθανῶν μετὰ τὴν μάχην, λαβόντες τὴν Τουρκικὴν σημαίαν (Γιουρούς Μπαϊράκι) ἀφηρέθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐὰν προϋπήρχε συνεννόησις μεταξύ τῶν σωμάτων καὶ σχέδιον προσβολῆς, ἦτο ἄφευκτος ἡ κυρίευσις τῶν Τουρκικῶν πυροβόλων, καὶ πιθανὴ ἡ ἐντὸς τῆς Πόλεως τοῦ Ἄλμυροῦ εἰσοδὸς μας.

Ὁ Πλάτανος περιέχει περὶ τὰς τριακοσίας πενήκοντα οἰκίας ἐξ ὧν αἱ κεντρικώτεραι εἶναι ἀρκετοῦ ὕψους καὶ μεγέθους καὶ πολεμικῆς κατασκευῆς ἔχουσαι περιοχὰς καὶ μπερτσια, ὄλα δὲ εἶναι λιθόκτιστες. Τὰς ἰσχυρωτέρας ἐξ αὐτῶν εἶχον οἱ διαμένοντες Ἄλβανοὶ ἐφοδιάσει μὲ τροφὰς καὶ εἰς ταῦτα τελευταῖον ἐκλείσθησαν μετὰ γενναϊότητος ἀποκρούοντες τὰς προσβολὰς τῶν ἡμετέρων, οἵτινες πανταχόθεν περιεκύκλωσαν αὐτοὺς, κυριεύοντες ὄλας

τάς πέριξ. Τὴν αὐτὴν σχεδὸν ὥραν οἱ δικοί μας προσέβα-
λον γενναίως μίαν ἐκ τῶν δυνατωτέρων οἰκιῶν ὅπου ἦσαν
περὶ τοὺς εἴκοσιν Ἄλβανούς, ἔδωσαν πῦρ, εἰσῆλθον εἰς
αὐτήν, ἐφόνευσαν δύο, ἠχμαλώτησαν ἕνα, καέντων δύο ἐν-

ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

τὸς καὶ προσφυγόντων τῶν ἄλλων εἰς ἄλλην οἰκίαν. Καθ' ὄλην τὴν νύκτα τῆς 11 τρέχοντος καὶ μέχρι τῆς 3^{ης} ὥρας μ.μ. τῆς 12^{ης} ἢ κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν προσβολὴ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐξακολούθη πεισματώδης καὶ γενναία, ἐνῶ καὶ ἡ ἀντίστασις ἐγένετο ἐπίσης σφοδρά. Ἄνευ πυροβόλων, ἄνευ τινος ἄλλου τεχνικοῦ μέσου ἐτρύπον τὰς οἰκίας τῶν Ἄλβανῶν καὶ εἰσῆρχοντο καὶ κατεκυρίευν αὐ-

τούς, ὄχι βέβαια μὲ ὀλίγην ζημίαν. Περὶ τὴν 3^{ην} ὥραν μ.μ. ἀπὸ τὴν οἰκίαν ὅπου ὁ Ἄλῆαγας εὐρίσκετο ἔκαμεν πρότασιν συνθήκης, ἔπαυσεν κατόπιν ὁ πυροβολισμὸς ἀπὸ ὅλα καὶ ἤρχισαν αἱ διαπραγματεύσεις.

Οἱ Ἄλβανοὶ οὗτοι βεβαίως εἶναι πλέον εἰς τὰς χεῖρας μας ἐνῶ ἔξακολούθη ἡ κατ' αὐτῶν προσβολή. Ἐπειδὴ ὁμως ἠθέλαμεν ἀπασχολεῖσθαι ἐνταῦθα καὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας εἰσέτι, καὶ διὰ νὰ κυριεύσωμεν τὰς ὀχυρωτάτας αὐτῶν οἰκίας ἄνευ πυροβόλων ἠθέλαμεν χάσει πολλοὺς. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ Ἄλῆαγας ὑπεσχέθη ὅτι διὰ τῆς ἐπιρροῆς του ἐπὶ τοῦ θεοῦ του Ἄμπάζαγα ἐν Λαρίσση καὶ ἐπομένως διὰ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ Λαλιωτῶν, ἔχοντα πολλὴν δύναμιν καὶ ἐπιρροὴν εἰς τοὺς κατοίκους, θέλει καταρθῶσι ὥστε οἱ Λαλιῶται νὰ συμμερισθῶσι τὸν ἀγῶνα μας καὶ δι' αὐτῶν νὰ δυνηθῶμεν νὰ καθέξωμεν διαφόρους πόλεις καὶ τὸ φρούριον ἀμαχητί, ὁ δὲ Μῆτσος Μελισσόβας, ὅτι παραλαμβάνων τοὺς ὑπ' αὐτοὺς Ἄλβανούς θέλει φύγη πρὸς τὴν Λάρισσαν, διὰ νὰ δείξωμεν μάλιστα γενναιοψυχίαν πρὸς ἀνθρώπους καὶ ἐχθροὺς ἀποκλεισμένους καὶ αἰχμαλώτους σχεδὸν ὄντας. Ἐπειδὴ διὰ τὴν συνθήκην συνομολογήτο συγχρόνως νὰ ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι οἱ ἐν Ἄρμυρῷ κρατούμενοι ἀρχιποιμένες (Τσελιγκάδες) τῶν Ἀρβανιτοβλάχων καὶ νὰ ἐλευθερωθῶσιν οὕτω ὑπὲρ τὰς 100 οἰκογενείας καὶ πλέον τῶν 500 πολεμιστῶν ἐκ τῶν σκηνητῶν, τούτων, ἐδέχθημεν τὰς προτάσεις καὶ ἐσυνθηκολογήσαμεν οὕτως: Ἀφίσαμεν τοὺς Ἄλβανούς τοῦ Ἄλῆαγα καὶ μετὰ τοῦ ἀνηψιοῦ του ἐλευθέρους καὶ μὲ τὰ ὄπλα των, ὑποσχθέντων τοῦ Ἄλῆαγα τὰ ἀνωτέρω, ἀπελύσαμεν δὲ κατόπιν καὶ τοὺς τοῦ Μέτσου Μελισσόβα ἐπίσης μὲ τὰ ὄπλα των κρατήσαντες τὸν ἀνεψιὸν του ἐνέχειρον, ὑποσχθέντες εἰς αὐτὸν νὰ ἐλευθερώσωμεν αὐτὸν ἀφοῦ ἀφεθῶσι ἐλεύθεροι αἱ χίλια οἰκογένειαι τῶν Ἀρβανιτοβλάχων, καὶ ἀφοῦ ὁ Μέτσος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἄλβανῶν ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸν Ἄλμυρὸν διὰ τὴν Λάρισσαν...»

Πολεμικὲς ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες δίνει κι' ὁ Παπαηλιόπουλος σὲ διάφορα γράμματά του στὸν πατέρα του ποὺ ἀπόσπασμα ἀντιγράφω:

«Ὁ Ἥλιος Παπαηλιόπουλος πρὸς τὸν Γεώργιον Παπαηλιόπουλον, Γερουσιαστὴν, Ἀθῆναι

Ἐκ τοῦ Πλατάνου Ἄρμυροῦ τὴν 15 Μαρτίου 1854

Προχθὲς ἦλθον ἐνταῦθα οἱ Καπεταναῖοι Πανουριάς, Παπακώστας καὶ λοιποὶ μετὰ 2.500 στρατιωτῶν. Ἡύραμεν 240 Ἀλβανοὺς τοῦ Μέτσου Μελισσόβα καὶ Ἀλήαγα, οἵτινες ἀντιστάθησαν, ἐπολέμησαν, ἐπολιορκίσθησαν, ἐφονεύθησαν τινες καὶ προχθὲς ἐπαραδόθησαν. Χθὲς τοὺς ἀπελύσαμεν μὲ συνθήκην ν' ἀπολύσουν καὶ οἱ ἐν Ἄρμυρῷ Τούρκοι τὰς 1.500 οἰκογενεῖας βλαχοποιμένων, οἱ δὲ ἀνωτέρω Ἀλβανοὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἤδη ἡ Κωμόπολις τοῦ Πλατάνου εἶναι ὑπὸ τὰ ὄπλα μας. Ἐτοιμασία γίνεται διὰ τὸν Ἄρμυρὸν νὰ ἐπιπέσωσι νὰ τὸν καταστρέψωσι, ἂν οἱ ἐκεῖ Τούρκοι δὲν προσκυνήσωσι, διότι μᾶς ἔκαμαν προτάσεις τοιαύτας μὴ ἔχοντες ἄλλην δύναμιν, εἰμὴ 400 τακτικοὺς ὀπλίσει καὶ ὀλίγους Ἀλβανοὺς. Ἐλπίζω πολὺ νὰ κατορθώσῃ τὸ σῶμα τοῦτο...»

Καὶ σ' ἄλλο γράμμα στὸν ἴδιο :

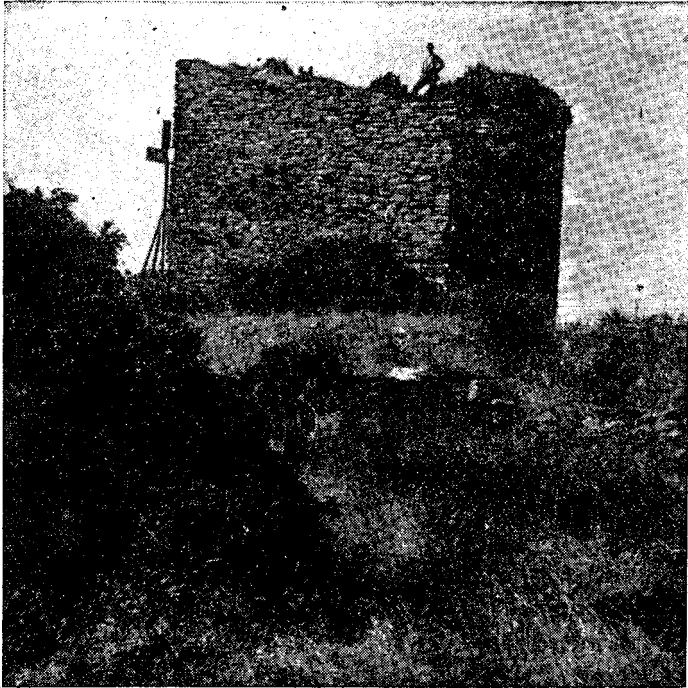
«Ἐκ Σούρπης τὴν 18 Μαρτίου 1854

...Τὸ στρατόπεδον εὐρίσκεται ἤδη εἰς τὸν Πλάτανον κωμόπολιν, μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὸν Ἄρμυρὸν. Τὸν Πλάτανον τὸν ἐκυρίευσαν παραδοθέντων τῶν ἐν αὐτῷ 300 Ἀλβανῶν μὲ τὸν Ἀλήαγαν ἀνεπιμὸν τοῦ γνωστοῦ Ἀμπάζ Λαλαιώτου. Τοὺς ἀπέκλεισαν ὄλους μὲ τὰ ὄπλα τῶν ὑπὸ συνθήκας. Τώρα ἤρχισεν ὁ ἀποκλεισμός τοῦ Ἄρμυροῦ, πόλεως περιεχοῦσης πλέον τῶν 1.500 οἰκιῶν. Τὸ στρατόπεδον συγκροτεῖται ἤδη ἀπὸ πλέον τῶν 3.000 ἀνδρῶν...»

«Ἐκ Πλατάνου τὴν 3 Ἀπριλίου 1854

...Εἰς τὸν φίλον Κύριον Φίλιππον γράφω λεπτομερῶς περὶ τῆς μάχης τῆς 23 Μαρτίου. Οἱ ἐλθόντες καθ' ἡμῶν Τούρκοι ἦσαν περίπου τῶν 2.500 μὲ δύο κανόνια. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἀπὸ τὰς 7 τὸ πρωὶ ἕως τὰς 3 μ.μ. Ἐπειτα ἔπεσαν οἱ δικοὶ μας ἐπάνω τῶν, τοὺς ἐτσάκισαν καὶ τοὺς ἐπῆγαν κυνηγῶντας ἀπ' ἔξω εἰς τὰ σπίτια τοῦ Ἄρμυροῦ. Φονευμένοι καὶ πληγωμένοι περὶ τοὺς διακοσίους, ἀπὸ δὲ τοὺς ἰδικούς μας πολλὰ ὀλίγοι. Ἐκ τῶν ἰδικῶν μου ἐπληγώθησαν ἐλαφρά, ὁ Α. Καπούτσας εἰς ἓν δάκτυλον ἀπὸ πέτρας τὰς ὁποίας ἐτσάκισεν ἡ μάλα τοῦ κανονιοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ Καραστάθῃ ἀπὸ βόλι εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σεγδίτσα ἡ Χοσάδα ὀλίγον εἰς τὴν πλάτην. Εἰς τὸ τσάκισμα τῶν Τούρκων συνε-

τέλεσαν πολὺ ὁ Ν. Κουνούπης, ὅστις ἄμα ἤκουσε τὸν πό-
λεμον ἔτρεξεν ἀπὸ τὴν Σούρπην μὲ ὀλίγους στρατιώτας καὶ
ὁ Δημήτριος Σεγδίτσας ἢ Χοσάδας, ὅστις ἔκαμε πρῶτος
γιουρούσι. Ἐπὶ ἀναχωροῦμεν ἀπὸ τὸν Πλαταμόν. Ἡ

Βενετικὸς Πύργος Πτελεοῦ, περὶ τὸν ὁποῖον διεξήχθησαν
ἀψιμαχίαι κατὰ τὸ 1854.

ἀναθεματισμένη διχόνοια ἐκορυφώθη μεταξὺ τῶν δύο στρα-
τιωτικῶν μας, καὶ τὰ σώματά των χωρίζονται. Ἐγὼ θὰ
ὑπάγω μὲ τὸν Παῖθ διότι εἶναι καὶ ἰκανώτερος καὶ μᾶλλον
εὐτακτότερος σχετικῶς τῶν ἄλλων. Τὸ σῶμα μας θὰ εἶναι
πλέον τῶν 1.500. Θὰ ὑπάγωμεν διὰ τροφᾶς διότι μόλις ἔ-
χομεν ἀπόψε ὀλίγον ψωμί. Θὰ ζητήσωμεν τροφᾶς εἰς τὸν
κάμπον τοῦ Βελεστίνου καὶ ἐκεῖθεν θὰ ὑπάγωμεν εἰς τὰ
εἰκοσιτέσσαρα χωριά, νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν ἀποστα-
σίαν των. Ἐνάθεμα εἰς τὴν διχόνοιαν καὶ εἰς τὴν λαφυρα-

γωγίαν, τὰ ὁποῖα παρέλησαν τοὺς στρατιώτας καὶ ἐξάλειψαν τὸν ἐνθουσιασμόν... Ἀγγλικά καὶ Γαλλικά ἀτμοκίνητα καθ' ἡμέραν ἔρχονται καὶ φεύγουν εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἄρμου. Ὁ Γκριζάνης ἐξῶθεν τοῦ Βόλου ἐπολέμησεν ἀνδρείως δις καὶ ἐφόνευσε περὶ τοὺς διακοσίους Τούρκους. Οἱ Τούρκοι μετὰ τὴν ἦταν των ἐπιστρέψαντες εἰς Βῶλον ἔκαυσαν οἰκίας Χριστιανῶν καὶ ἐκκλησίας καὶ ἔσφαξαν καὶ ραγιάδες προσβάλλοντες καὶ τὴν Γαλλικὴν σημαίαν».

«Ἐκ Λαμίας τὴν 14 Ἀπριλίου 1854

...Τὸν Δομοκὸν ἔχομεν στενὰ πολιορκημένον καὶ ἐλπίζομεν ἢ ἐξ ἐφόδου νὰ τὸν κυριεύσωμεν ἢ νὰ παραδοθῆ. Ἐντὸς τοῦ Δομοκοῦ εἶναι ἕως 1.500 νιζάμηδες, τακτικοὶ καὶ Ἄλβανοί. Ὅλα τὰ σώματα συνεκεντρώθημεν ἐκεῖ. Ἀπὸ Δομοκὸν θέλω Σᾶς γράψαι ἐν ἐκτάσει καὶ εὐχομαι νὰ Σᾶς δώσω τὴν εὐχάριστον ἀγγελίαν ὅτι τὸ(ν) ἐκυριεύσαμεν. Τότε ἔχομεν ὅλην τὴν πεδιάδα εἰς τὴν ἐξουσίαν μας καὶ μόνον εἰς Λάρισσαν θὰ εὐρωμεν τουφέκι...».

«Λαμία τὴν 24 Ἀπριλίου 1854

Χθὲς τὴν νύκτα ἐφθασα ἐνταῦθα, ἀναχωρήσας ἀπὸ Καϊτσαν, δώδεκα ὥρας μακρὰν ὅπου διαμένουν ὅλα τὰ σώματα τὰ ἀπὸ Δομοκὸν ἀποσυρθέντα. Ἐστάλην ἀπὸ ὄλους τοὺς ἐκεῖ σωματάρχας, τοὺς ὁποίους ἔκαμα νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀθλιότητά των καὶ τὴν ἐλεινότητά των, διὰ νὰ ἔλθω αὐτοῦ νὰ παραστήσω εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν κατάστασιν τῶν δύο σωμάτων νὰ πληροφορηθῆ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ λάβῃ μέτρα ἀνάλογα τῶν σοβαρῶν περιστάσεων εἰς τὰς ὁποίας ἐνέτυχεν ἡ πατρίς. Εὗρον ἐδῶ καὶ τὸν Γαρδικιώτην καὶ λοιποὺς φθάσαντας μὲ τὸ ἀτμοκίνητον ὀλίγας ὥρας πρὸ ἐμοῦ. Ἐλαβα ἐκτεταμένην μετὰ τοῦ Γαρδικιώτη ὁμιλίαν καὶ ἐννόησα ὅτι ἡ ἀποστολή μου εἰς Ἀθήνας εἶναι ὅπως διόλου περιττή. Μένω λοιπὸν ἐνταῦθα, θέλω συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ Γαρδικιώτη καὶ ὅτι ἀποφασίσῃ θέλω Σᾶς γράψῃ...

Ἡ δύναμις τῶν σωμάτων θὰ ἐλλατῶθῃ καὶ ἐλλατοῦται καθ' ἐκάστην εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἄνευ τινὸς μέτρου καταντῶν ληστρικὰ μπουλούκια καὶ ἐπέρχεται ἢ ὀλοτελής ἀποτυχία τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπαναστάσεως. Διότι μόνος ὁ Χατζῆ Πέτρος εἶναι ἀδύνατον νὰ βαστηχθῆ καὶ ν' ἀντισταθῆ εἰς τὰς Τουρκικὰς δυνάμεις αἵτινες, ἐνωμένοι

ὄλαι θὰ διευθυνθῶσι κατ' αὐτοῦ. Ταῦτα παρέστησα ζω-
ρότατα εἰς τὸν Γαρδικιώτην καὶ ἐλπίζω ταχέως νὰ ληφθῶσι
μέτρα περὶ τῆς ἀνανεώσεως τῶν σωμάτων. Εἶπατε ταῦτα
εἰς τὸν κύριον Φίλιππον καὶ ὅτι αὖριον θέλω τοῦ γράψῃ
ἐκτεταμένα διὰ νὰ παραστήσῃ ὅπου ἀπαιτεῖται τὴν ἀληθῆ
κατάστασιν τῶν πραγμάτων...»

Μὲ τὸ «ὅπου ἀπαιτεῖται» ὁ Παπαηλιόπουλος ἐννοοῦσε
τὸ παλάτι.

Μέσα λοιπὸν σ' ἓνα μῆνα ἀπ' τὸ ξεκίνημά τους γίνεται
ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ τέλους τῆς Ἐπανάστασης. Κι' ὀλοκά-
θαρῃ τὴν κατάστασιν φανερώνει τὸ πῶς κάτω γράμμα:

«Οἱ ὄπλαρχηγοὶ πρὸς τὸν Ἡλίαν Παπαηλιόπουλον Λαμίαν

Ζαπάντι τὴν 15 Ἀπριλίου 1854

Ἐλάβομεν τὸ τελευταῖον Σας γράμμα, τὸ περὶ τροφῶν
καὶ λοιπῶν ἀναγκαίων τοῦ στρατοῦ καὶ εἶδομεν ὅτι ἐξε-
πληρώσατε προθύμως ἀπάσας τὰς ὁποίας ἐπιφορτίσθητε
ὑπὸ τῆς καλοσύνης Σας παραγγελίας, διὰ τὸ ὅποιον ἅπαν-
τες οἱ ὄπλαρχηγοὶ καὶ στρατιῶται Σᾶς εὐγνωμονοῦσι. Ἐ-
νομιζαμεν ὅμως ὅτι ἡ ἐνέργειά Σας ἦτο ἀποτελεσματικὴ,
ἀλλὰ μὲ λύπην μας εἶδομεν ὅτι αἱ αὐτόσε ἀρχαὶ ξηροῦς
μόνον λόγους καὶ ὑποσχέσεις δίδωσιν καὶ ἂν πρόκειται
περὶ ἐπουσιώδους ὑποσχέσεως, ἥς ἡ ἐκτέλεσις μηδέν.

Συμφώνως μὲ τὸ γράμμα Σας φροντίσαμεν καὶ ἐπέμψα-
μεν εἰς Ντερβὲν Καργιῶν ζῶα ἐξ ὄλων τῶν σωμάτων, διὰ
νὰ προμηθευθοῦμεν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, τὸν ὅποιον χι-
λιάδες ἀνθρώπων στεροῦνται πρὸ ἡμερῶν ἤδη ἀλλὰ οἱ
ἐκεῖσε μεταβάντες καὶ ἐπιφορτισθέντες τὴν παραλαβὴν τοῦ
ἀλεύρου οὐχὶ μόνον τροφᾶς δὲν εὔρον, ἀλλὰ ἤκουσαν ὅτι
οὐδὲ λόγος κἂν γίνεται περὶ τούτων ὥστε ἐπανῆλθον ἄ-
πρακτοι, καὶ τὸ τοιοῦτον φανταστήτε ποῖαν ἔσχεν ἐπιρ-
ροὴν εἰς τὸ πρὸ ἡμερῶν ἀφ' ἑνὸς ἐργαζόμενον καὶ ἀσχολού-
μενον εἰς πολιορκίας, ἀφ' ἐτέρου πεινῶντα στρατόν.

Εἰς τοιαύτην εὐρισκόμεθα χθὲς κατέστησαν (sic) ὅτε ἔ-
φθασεν ἐπικουρία ἐκ δύο καὶ ἡμισείας χιλιάδων τακτικῶν
καὶ χιλίων Ἀλβανῶν ὡς καὶ τεσσάρων μεγάλων πεδινῶν
κανονίων. Ὁ Στρατὸς αὐτὸς φθάσας εἰς τὴν ἄκρην τῆς πε-
διάδος διευθύνθη κατὰ τῆς Σκαρμούτσης, ὅπου ἦταν ὄχυ-
ρωμένος ὁ Εὐάγγελος Κοντογιάννης. Πόλεμος λοιπὸν φρι-
κτὸς καὶ κανονιοβολισμὸς πενταήμερος συνήφθη ἐκεῖσε,

καὶ μόλας τὰς βλάβας τὰς ὁποίας ἐπέφερον τὰ πυροβόλα ἐβαστάχθησαν οἱ ἰδικοὶ μας μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, ὅποτε ἂν καὶ στενωῶς περιζωσμένοι ἐρρίφθησαν ἐκτὸς τῶν οἰκιῶν καὶ ὄχυρωμάτων καὶ ἔφυγαν. Πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ πολιορκημένου Κοντογιάννη μετέβη καὶ ὁ Παπακώστας καὶ ὁ Βαλατσὸς καὶ ὁ Διοβουνιώτης καὶ ὁ Σαφάκας καὶ ἄλλοι ὑπὸ ἄλλα σώματα καὶ συμμερίσθησαν τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διασπάρωσι τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας καὶ νὰ ἐπιφέρωσι ὠφέλιμον διὰ τὸν Κοντογιάννην περισπασμόν.

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον, τὸ ὁποῖον καὶ ἅπαντες μᾶς ἠνάγκασεν νὰ υποχωρήσωμεν περὶ τὴν πρωΐαν σήμερον καὶ νὰ ἔλθωμεν ἐδῶ, εἶναι ἡ παντελής ἔλλειψις τροφῶν. Ὅλος γενικῶς ὁ στρατὸς πρὸ ἡμερῶν εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ ἀνθέξῃ πολὺ μᾶλλον νὰ πολεμῇ μὲ οὐχὶ εὐαριθμούς ἐχθρικούς φρουρουμένους, μὲ ὅτι παρὰ πᾶν ἄλλο φοβοῦνται οἱ στρατιῶται μας. Ἐκ τούτων πολὺ ἀνεχώρησαν ἐξ ὄλων τῶν σωμάτων, οὔτε πλέον δυνάμεθα νὰ τοὺς θρέψωμεν μὲ ὑποσχέσεις, αἵτινες ἀπεδείχθησαν μέχρι τοῦδε ματαίως καθόσον ἀφορᾷ πρὸ πάντων τὰς τροφάς.

Φροντίσατε ἀδελφέ, κατεσπευσμένως περὶ τῆς ὅσον δύνασθε ταχύτερον ἀποστολῆς τροφῶν, διότι, βεβαιώσατε ἀπάσας αὐτόθε τὰς ἀρχάς, ὅτι ἂν αὔριον μέχρι μεσημβρίας τὸ πολὺ μέχρι ἐσπέρας δὲν φθάσωσι τροφάς, ὁ στρατὸς μας ὅλος διαλύεται, οὔτε δυνάμεθα πλέον προθύμως νὰ εὐρωμεν αὐτοὺς ἢ ἄλλους στρατιώτας μὲ τοιαῦτα προηγούμενα.

Σπεύσατε νὰ διακοινώσατε ταῦτα ὅπου δεῖ, νὰ τοὺς ἐκθέσητε τὴν μεγίστην σπουδαιότητα τοῦ πράγματος, καὶ ὅτι βεβαίως ἡμεῖς δὲν θέλομεν εἶσθε ὑπεύθυνοι διὰ τὴν βεβαίαν σχεδὸν διάλυσιν καὶ ἔλλειψιν τροφῶν τοῦ στρατοῦ.

Σὰς ἀσπαζόμεθα

Οἱ ἀδελφοί σας

Ν. Πανουριᾶς

Παπακώστας Τζαμάλας

Β. Μπαλατσὸς

Κ. Διοβουνιώτης

Ἰωάννης Σιαφάκας

(Υ.Γ.)

Ἐὸ Κοντογιάννης, Φαρμάκης, Καλαμάρης, Γεροῦκος εὐρίσκονται εἰς χωρίον Ντεριλι ἀπέχον ἐντεῦθεν δύο ὥρας, θέλομεν συνεννοηθῆ μετ' αὐτῶν οἵτινες ὡς πρὸς τὰς τροφάς εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν.»

Φυσικὸ ἦταν ν' ἀρχίσει τὸ σκόρπισμα τοῦ στρατοῦ καὶ τὸ ξέφτισμα τοῦ ἀγῶνα. Αὐτὰ ἀναφέρονται καὶ στὸ πῖο κάτω γράμμα:

«Ὁ Ν. Παναγιωτίδης πρὸς τὸν Γεώργιον Λιούμην Οἰκονομικὸν Ἐφορον Ἀττικῆς, Ἀθήναι

Ἐν Καῖτσα τὴν 22 Ἀπριλίου 1854

Διὰ τῆς παρουσίας μου Σᾶς φανερώνω ὅτι μετὰ τὴν ἐν Δομοκῷ μάχην ἐκθεσιν τῆς ὁποίας σᾶς ἀπέστειλα μετέβημεν εἰς Καρυόραχες ὅπου ἐλημεριάσαμεν ἐν ἡμερονύκτιον, ἔπειτα μεταβάντες εἰς Παλιάμπελα καὶ Κυδωνιά χωρία τουρκικά, ὠχυρώθημεν ἐνταῦθα εἰς θέσιν κατάλληλον πρὸς προσβολὴν τῶν Τούρκων.

Μὲ λύπη μου σᾶς φανερώνω ὅτι ἡ λιποταξία τῶν στρατιωτῶν ὑπερέβη πάντα ὄριον, ὡς κύρια δὲ αἰτία τῆς λιποταξίας εἶναι πρῶτον ἡ ἀνυπόφορος ἔλλειψις τῆς τροφῆς καὶ δεύτερον ἡ κατάχρησις τῶν στρατιωτῶν ὡς πρὸς τὰ λάφυρα τὰ ὁποῖα ἀναγκάζουν αὐτοὺς νὰ τὰ μεταφέρουν εἰς τὰ χωρία τῶν ἢ εἰς Λαμίαν καὶ νὰ τὰ πωλοῦν. Σᾶς λέγω ἐπιτέλους ὅτι ἂν ἡ Κυβέρνησις δὲν λάβει ἐν ὀριστικὸν μέτρον ὡς πρὸς τὰ σώματα ταῦτα, δηλαδὴ διορίσει ἐν ἀρχηγὸν τῆς Θεσσαλίας εἰς ὃν νὰ ὑπάγονται ὅλοι οἱ λοιποὶ, ἐὰν δὲν ὀργανώσει τὰ σώματα ταῦτα διὰ νὰ γνωρίζει ὁ κατώτερος τὸν ἀνώτερον καὶ τ' ἀνάπαλιν καὶ ἐὰν δὲν παρῆξῃ τὰ μέσα τοῦ Στρατιώτου, θέλει καταστραφῆ πᾶσα προσπάθεια ἐπὶ τοῦ σκοποῦ καὶ θέλει ματαιωθῆ πᾶσα ἰδέα.

Ἐνταῦθα εὐρίσκονται στρατοπεδευμένοι οἱ ὄπλαρχηγοὶ παπα-Κώστας, Πανουριᾶς, Γιουροῦκος, Μπαλατζός, Διοβουνιώτης, Καλαμαρᾶς καὶ λοιποὶ ὑποδεέστεροι. Ὁ Στρατὸς ἅπας συμποσοῦται εἰς 1.600 μόνον ἐνῶ εἰς Δομοκὸν ὑπερβαίνει τὰς 5.000, ἔχομεν δύο ἡμέρας μετὰ τὴν σημερινὴν ἄνευ ἄρτου, διότι οὕτω θέλουσιν αἱ ἀρχαὶ τῆς Λαμίας.

Ὁ κύρ. Ἡλιοπούλος εἶναι πολὺ καλὰ καὶ σᾶς ἀσπάζεται, πρόκειται νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας ὡς ἀπεσταλμένος καὶ παρ' αὐτοῦ θέλετε μάθει τὴν ἀλήθειαν μὲ λεπτομέρειαν. Τὴν νύκτα τῆς διαλύσεως τῆς πολιορκίας τοῦ Δομοκοῦ ὀλίγον ἔλλειψε νὰ συλληφθῶμεν ζωντανοί, ἐγὼ δὲ ὁ Κύριος Ἡλιοπούλος καὶ ὁ ἰατρὸς Λίτζικας διευθυνόμενοι εἰς τὸ ὄχυρῶμα τοῦ Πανουριᾶ μὲ τριάκοντα στρατιῶτες ἰδικούς μου καὶ τοῦ Ἡλιοπούλου ὡς ἔχοντες τὴν ἰδέαν ὅτι ὑπάρχουν ἐκεῖ οἱ ἡμέτεροι ἐνῶ ἀναχωρήσαμεν τῶν ἡμε-

τέρων εἶχεν καταληφθῆ παρὰ τῶν Ἀλβανῶν. Ἡθέλαμεν λέγω πέσει εἰς χεῖρας τῶν σάν τοῦ μπούφου τὸ πουλί ἐάν κατὰ καλὴν τύχην δὲν μᾶς εἰδοποιούν τρεῖς στρατιῶτες φεύγοντες, περὶ τῆς ἐγκαταλλείψεως τῆς θέσεως ταύτης.

Εὐρίσκομαι, θεε μου, εἰς μεγίστην ἀδημονίαν διότι ἐγκατέλλειψα πᾶσαν ἄλλην ἐλπίδα καὶ ἠσπάσθην τοὺς κόπους καὶ μόχθους τοῦ πολέμου μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι θέλω εὖρη ὀργανισμένα πράγματα, μετὰ τὴν διάλυσιν δὲ τῶν διαφόρων σωμάτων εἶδον ὅτι ἡ ὑπόθεσις βαδίζει πολὺ κακὰ καὶ πρέπει καθεὶς νὰ λάβῃ μέτρα. Ἐσκοτίσθην μὴ δυνάμενος νὰ ἀποφασίσω ὀριστικῶς ἢ νὰ μείνω ἢ νὰ ἀναχωρήσω δι' Ἀθήνας... Εὐρίσκομαι μὲ 22 στρατιῶτες ἰδικούς μου πλησίον τοῦ Παπα Κώστα ὑποληπτόμενος παρ' αὐτοῦ ἀρκοῦντος, λαμβάνω μέρος εἰς ὅλα τὰ Συμβούλια τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ὑποληπτόμενος παρὰ πάντων. Ἐὰν διορθωθῶσι τὰ πράγματα Σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι θέλω ἀναστήσει ἐγὼ τὴν Ἀθηναϊκὴν σημαίαν ἥτις ἔνεκα τῆς κοφότητος τοῦ Βενιζέλου ἀνελήφθη καὶ ἐδιπλώθη εἰς τὸ ταγᾶρι».

Τελειῶνω τὰ ἄγνωστα αὐτὰ χαρτιὰ μ' ἓνα γράμμα στὸν Ἀντρέα Μεταξᾶ. Ἀνάμεσα στοὺς πολεμιστὲς εἶχε διαδοθεῖ ὅτι ὁ Μεταξᾶς θ' ἀναλάβαινε τὴν ἀρχηγία τῆς ἐπανάστασης, γιὰ νὰ ξακολουθήσει ὁ ἀγῶνας. Κι' ὁ Μαρκίδης γράφει στὸ Μεταξᾶ ὅλη τὴν ἀλήθεια, ξεσκεπαστῆ. Ἀργὰ ὅμως...

«Ὁ Δ. Μαρκίδης πρὸς τὸν Ἀν. Μεταξᾶν, Ἀθήνας

τῆ 23 Ἀπριλίου 1854 ἐν Καῖτσα

Πληροφοροῦμαι ὅτι πρόκειται νὰ ἐκλεχθῆτε Ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν στρατευμάτων. Γνωρίζοντες τὰ ὑπὲρ Πατρίδος αἰσθήματά μου, δὲν δύνασθε νὰ ἐκλάβητε ὡς προσποίησιν τὴν ἔκφρασιν τῆς χαρᾶς μου, καθόσον ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ὀδηγούμενος κρίνω τοιοῦτον τι μέτρον σωτήριον. Ἄν καὶ εἴσθε πληροφορημένος περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐνταῦθα πραγμάτων, οὐχὶ ἤττον ἔκρινα νὰ διασκεδάσω τυχούσας ἀμφιβολίας διὰ τῆς παρουσίας. Μὴν νομίζετε, ὅτι θὰ εὖρητε στρατιῶτας τῆς ἀ^{ης} ἐπανάστασεώς μας ἐνταῦθα. Ὅπου καὶ ἂν ἐπολεμήσαμεν μέχρι τοῦδε ἐνίκησαμεν μὲν ἀλλὰ μετὰ δυσκολίας πολλῆς καὶ ὑπερτεροῦντες πάντοτε κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοὺς ἐχθρούς. Ὁ λόγος δὲ εἶναι κυρίως ὅτι οἱ ἐχθροὶ πολεμοῦντες ὑπὲρ τῶν ὀλων παρίστανται εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης μετ' ἐπιμονῆς

καὶ ἀπελπισίας, ἐνῶ ἡμεῖς ἀπεγδυμένοι παντός αἰσθήματος, τότε μόνον ἀνθιστάμεθα, ὅταν βλέπομεν ὑπολάμπουσαν ἐλπίδα λαφυραγωγήσεως. Ἄλλως τὸν κίνδυνον ἀποφεύγουσιν ἅπαντες, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ διακινδυνεύσῃ οὐ μόνον ὁ σκοπός, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλλάς ὁλόκληρος. Ἀπήθεια δὲ καὶ ἀταξία εἶναι ὁ ἐπιπολάζων χαρακτήρ τοῦ στρατοῦ, ὅστις καταπολεμᾷ τὴν πρόοδον τοῦ κινήματος μέχρι καταστροφῆς. Πῶς δὲ δυνατόν νὰ ἐπιорθωθῶσι τὰ ἐλαττώματα ταῦτα τῶν στρατιωτῶν; Δὲν πρέπει νὰ ἔχητε τὴν ἰδέαν ὅτι διὰ μόνης τῆς μισθοδοσίας ἦτις θεωρεῖτε ἐκ τῶν ὧν ἄνευ παρ' ὄλων, ἀλλὰ καὶ διὰ διοργανισμοῦ προπάντων, δυνατόν κυρίως νὰ χαλινώσῃ τὴν ἀπήθειαν καὶ ἀταξίαν τῶν στρατιωτῶν, καὶ νὰ στρέψῃ τὸ συμφέρον αὐτῶν πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ μέλλοντός των, εἰς ὃ ἰδίως ἐνδιαφέρεται καὶ ἐσχατώτερος τῶν Ἑλλήνων. Περὶ τῶν ὀπληρχηγῶν νὰ μὴ μεταβάλλητε τὴν ἰδέαν ἣν περὶ αὐτῶν ἔχετε. Ὅλα τὰ ἐλαττώματα κυκλοφοροῦσι καὶ πρὸ αὐτῶν θυσιάζονται λαμπρὰ ἀποτελέσματα ὅπως ἐσχάτως καὶ ἐν τῇ Δομοκῶ, ὅπου σχεδὸν νικηταί, ὀπισθοδρομήσαμεν, εὐρισκόμενοι, εἰς ἣν γνωρίζετε κατάστασιν. Ἐν μέσῳ αὐτῶν θ' ἀπαντήσετε τὴν μεγαλυτέραν δυσκολίαν καὶ νομίζω ἀδύνατον νὰ ὑπερνικήσετε, ἂν δὲν συντρέξωσι κατάλληλοι περιστάσεις καὶ ἂν αἱ πράξεις σας δὲν ἀποδειχθῶσιν ὡς προερχόμεναι ἐκ Βασιλικῆς ἀπορροίας. Γνωρίζω, ὅτι εἰς τὸ ὑμέτερον ἄτομον πάντως ὑποκλίνουσι καὶ συμβιβάζονται, ἀλλὰ καὶ αἱ δυσαρέσκεια δὲν ἀργοῦσι παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ὡς τοὺς γνωρίζετε κάλλιον ἐμοῦ. Μὴν ὑπολάβητε δὲ ὅτι ἀπαιτοῦνται μεγάλα πράγματα εἰς ἀνάκτησιν τῆς Θεσσαλίας. Ἡ ὑπάρχουσα δύναμις τακτοποιουμένη ὡς ἀνωτέρω, καὶ ὁ κυκεὼν τῶν ὀπληρχηγῶν διευθετούμενος μὲ τὸ ἀπαιτούμενον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς, ἡ Θεσσαλία εἶναι εἰς χεῖρας μας ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Μόνη ὁμως ἔλλειψις ὑπάρχει καὶ πρέπει νὰ ἀναπληρωθῇ ἢ τῶν τηλεβόλων, διότι οὐδεμιᾶς πόλεως ἐκπόρθησις ἐπιτυγχάνεται ἄνευ τῶν μέσων τούτων. Ὁ προκείμενος πόλεμος εἶναι ἐπιθετικὸς καὶ ὡς τοιοῦτος δὲν δύναται νὰ προοδεύσῃ ἄνευ χονδροῦ πυρός. Μέχριστότου δὲ ἐκπορθηθῶσι κεντρικαὶ τινες πόλεις, ἀνάγκη αἱ τροφαὶ νὰ προμηθεύωνται ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ πρέπει νὰ προηγηθῇ ἡ ἀπαιτούμενη φροντίς, ἵνα ἀποφύγωμεν ὅτι ἐκ τῆς στερήσεως

μέχρι τουδε υποφέραμεν. Τοιουτοτρόπως αποφασίσετε να εξέλθετε, και μὴν ἀμφιβάλλετε, ὅτι ἡ ἀνάκτησις τῆς Θεσσαλίας θὰ σᾶς πλέξῃ ἐντὸς ὀλίγου τὸν λαμπρότερον στέφανον. Βεβαιωθῆτε, ὅτι καὶ ὅπως μέχρι τουδε ὑπῆρχομαι (sic) πρὶν δηλ. ἐπέλθῃ ἢ κατὰ τὸ πλεῖστον διάλυσις τῶν σωμάτων, ἂν ὑπῆρχεν ὁ ἀπαιτούμενος νοῦς (καὶ ὄχι μέγας) ἠθέλαμεν ἔχῃ ἤδη εὐτυχέστατα ἀποτελέσματα. Δυστυχῶς ὅμως, οὔτε ὑπῆρξεν, οὔτε ὑπάρχει καὶ μὴ περιμένετε τίποτα ἄνευ τῶν ἀναφερομένων μέτρων.»

Τὰ πῶς πάνω ἔγγραφα νομίζω πὼς φέρουν στὴ δημοσιότητα ἀρκετὰ ἀπ' τὰ μυστικά τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1854 καὶ θὰ μποροῦν νὰ χρησιμεύσουν στὸν ἱστορικὸ πού κάποτε θὰ καταπιαστῆ μετὰ τὴν ἄτυχη κείνη προσπάθεια γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας.

Δ Ω Ρ Ε Α
ΤΑΚΗ ΗΡ. ΛΑΠΠΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - ΛΟΓΟΤΕΧΝΗ
ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΛΕΙΒΑΔΙΑΣ

Φ. Κωνσταντινίδη & Κ. Μιχαλά Ο.Ε.
Τηλ. 224.268 - 230.595

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ

